

Знання та праця
1962

БРАТ ГОЛУБОВОГО ДЕЛЬФІНА

ОПОВІДАННЯ

Леонід ШИЯН

Мал. В. ГРИНЬКА

БІЛОСНІЖНА «Марі» — парусно-моторна шхуна французького морського інституту — йшла черговим рейсом у південних водах Атлантики. Сонце вже сховалося за обрій, коли «Марі» кинула якір поблизу невеликого скелястого острова. Здалеку він здавався ненаселим, але на судні кінчалися запаси прісної води. Їх треба було поповнити. Та й сам вигляд незворушно спокійного берега, зелені пальми вабили людей, які встигли вже скучити за суходолом.

На воду спустили шлюпку. В неї сіли начальник експедиції професор Ів Куртад, молодий інженер-гідролог, кілька моряків з команди та мосьє Фуше — кок, який присягався роздобути свіжої дичини, коли, звичайно, його самого не уподобає якийсь негідник хижак.

— Нас жде чарівна прогулянка! — з почуттям вигукнув мосьє Фуше. — Таємничий острів, райські птахи... Можливо... гм... прекрасна дикунка...

— Можливо... гм... отруйні гадюки, — єхидно докинув інженер.

Кок змовчав, та вираз його обличчя показував, якої він думки про недоречні зауваження деяких молодиків.

Вирішили ночувати на березі, а розшуки джерельної води відкласти до ранку. Поки інші поралися з наметом та готували вечерю, професор Куртад і кок вирішили поблукати по острову. Мосьє Фуше про всякий випадок прихопив із собою рушницю.

Швидко сутеніло. «Марі» перетворилась на невиразний зникаючий силует. Зоряна ніч нечутно впала на море.

Під ногами в професора хруснула гілка. Він спіткнувся, став і раптом...

— Мосьє Фуше... — почув кок придушений од хвилювання голос. — Що це?

Фуше обернувся. Високий, довгорукий Куртад скидався зараз на зненацька зстуканого нічного птаха.

— Ну що ж ви? — повторив він нетерпляче. — Не бачите? Онде...

В наступну мить кок рвонув з плеча рушницю. Ліворуч, там,

де чорніли дерева, над землею висіла... людська рука. Сама рука — й більш нічого. Та найдивніше — вся вона струмувала таємничим голубуватим сяйвом.

— Містика якась... — прошепотів професор. — Ви щось розумієте?

— Зараз зрозумію, — схвильовано хрипнув Фуше і звів курок.

— Заждіть!.. Не стріляйте...

Рука несподівано змінила своє положення, зігнулася — і попливла в повітрі, похитуючись, наче маятник. Потім зникла. І, здалося, темрява стала ще гущішою.

— Господи!.. — промимрив кок.

Він зробив кілька кроків ліворуч і зразу ж пошкодував. Під ним щось затріщало, піддалося — і мосьє Фуше провалився в яму.

— А, чорт! — скрикнув він. — Це ж пастка!.. На звіра... Мосьє, де ви? Допоможіть мені звідси вибратись. Здається, я розтяг сухожилок...

Ів Куртад схилився над ямою й спробував визволити кока. На жаль, професія мосьє Фуше дуже позначилась на його комплекції.

— У-ух! — тяжко видихнув професор. — Сам я, мабуть, не справлюсь.

Він раптом замовк. А Фуше відчув, як тіло його вкривається холодним потом. Прямо над собою він побачив знайому, в голубому сяєві, руку. Вона міцно вхопила кока за куртку й потягла нагору.

— Дя... дякую вам... — пробелькотів Фуше.

Професор увімкнув електричний ліхтар і одразу погасив його. Спалах світла вихопив з п'єми напівголу чорну постать.

— Хто ви такий? — спитав Куртад.

Людина мовчала.

Професор повторив запитання англійською мовою.

— Я Том Джексон, — почувся глухий, втомлений голос. — Том Джексон... Не бійтесь мене...

Вже перейшло за північ, коли, розташувавшись біля халупи старого негра, двоє французів почули дивовижну історію.

Яскраве багаття кидало тіні на обличчя. Тишу порушував тільки віддалений рокіт прибою.

Том Джексон розповідав. Розповідав квапливо, хвилюючись, наче поспішав звільнитись од чогось важкого, гнітючого, мов прокляття. Часом він замовкав і тоді сидів напівзаплющивши очі, весь у полоні спогадів.

— Вже сім років минуло, як я на цьому острові. Але й зараз бувають хвилини, коли я запитую себе: де я? що зі мною? Може, все, що сталося тоді, — лише наснилося? Та досить мені глянути на руку, на це жакливе тавро — і я знаю: ні, то не сон. І тихе узбережжя з котеджами станції, і величезний сполучений з морем акваріум, і доктор Дюран — усе це було...

Наче зараз, пам'ятаю той вечір, коли я вперше побачив акваріум. Власне, то була лагуна, яку відгородили од моря спеціальними щитами. Але так уже всі казали — акваріум. Я наблизився до нього і, — повірите? — оstownів. В очах замигтіли барвисті вогники. «Еге, Том, — сказав я до себе, — чи не надто хильнув ти з вечора?» Ви б теж здивувалися. Зверху вода в лагуні була чорна, спокійна. Та в глибині... Там коїлося щось неймовірне. Раз у раз спалахували жовті й рожеві блискавки, займалися сліпучі факели, а далі зовсім поруч виринув якийсь сяючий мішок, і я побачив зелені очі. Аж мороз поза шкірою побіг!..

«Тут ви працюватимете, — сказав доктор Дюран. — Гарно, правда ж? Такого фейєрверка більш ніде не побачиш. У цій лагуні — наш фонд, сотні піддослідних тварин: риби, молюски, ну, про бактерії нічого й казати. Тільки одразу попереджаю: глибина тут величезна — природний скид. Отож, будьте обережні... Що ж до обов'язків, то ви повинні стежити, щоб в акваріумі завжди був корм — живий і концентрований, допомагати при вивантаженні нових «бранців», — ми їх ловимо в океані на спеціальному судні, «прочикувати» акваріум, коли нам дещо потрібно буде для експериментів. Ну, а там побачимо — можливо, ви знадобитесь у лабораторії...»

Том Джексон замовк і почав копатися в своєму лахмітті. Видобувши звідти глиняну люльку, він напхав її якоюсь портерю.

— Сигарету? — простяг Фуше целофанову пачку.

— О-о! Справжній тютюн...

Він з насолодою вдихнув запашний дим, жадібно затягся ще раз і вів далі.

Спочатку Том цілі дні проводив біля лагуни. Роботи вистачало. Та не раз із цікавістю поглядав на високий скляний будинок. Чим займаються в лабораторії?

Якось звідти вийшов маленький верткий чоловічок з жовтим, як у малярка, обличчям і гукнув:

— Гей, Том! Зробіть-но послугу. У вас дужі руки...

Так він уперше познайомився з асистентом доктора містером Рамесом.

Том увійшов до лабораторії й, розгублено озираючись довкола, зупинився. Чого тут тільки не було!

У просторій залі стояли чудернацькі посудини, обплутані павутинням дротів, шлангів. До невеличкого басейну було підведено товсту трубу, по якій циркулювала морська вода. Посеред зали виднілися два столи — точнісінько як операційні, а навкруг них — шафи з інструментами, нікельовані прилади, що по черзі блимали то червоними, то зеленими вічками.

Справа, в якій його покликали, була нескладною. Том допоміг Рамесу полагодити один з насосів, що підтримували в посудинах високий тиск.

— Що там усередині? — поцікавився Том. І додав із смішком: — Може, віскі?

Асистент простяг до посудини руку, відсунув щиток — і Том відсахнувся. Крізь товсте скло він угледів нерухомі очі, щупальця і легке, мов серпанок, сяйво.

— Це кальмар, — розсміявся Рамес. — Один з улюбленців доктора Дюрана.

Потім замислився про щось і одійшов до вікна.

Том потупцював коло дверей і, побачивши, що на нього не звертають ніякої уваги, нишком вийшов собі. Та він помилився, гадаючи, нібито містер Рамес забув про нього. Навпаки, в цю хвилину в мозку маленького асистента ворухнулася прецікава думка...

За кілька днів Том знову завітав до лабораторії — вже без запрошення. А тоді став приходити сюди, як тільки випадала вільна часинка. Незабаром він дізнався, що доктор Дюран, — досить молодий учений, із заможної сім'ї з Півночі, — заснував станцію як приватна особа, керуючись лише власними бажаннями й інтересами. Він досліджував свічення морських організмів — біоломінесценцію, як почув одного разу Том.

Останнім часом доктор зайнявся незвичайними експериментами...

Пізно ввечері, побачивши у вікнах яскраве світло, Том нечутно увійшов до лабораторії.

Посеред зали, біля стола, збилося кілька чоловік. Том бачив лише їх зігнуті спini. Тишу порушували стислі, мов окрик, накази доктора:

— Затискач... Розчин...

Том у задумі торкнувся шафи біля дверей. Раніше він якось її не помічав і тепер здивовано втупився в полиці. У скляних банках навіки застигли химерні риби, краби. Вони мали дивний вигляд — у багатьох не було плавців або панцирів, у деяких на тулубі виднілися рубці, клапти поморхлої, ніби чужої, шкіри.

Увагу Тома привернула колба з якимось світлим слизом. «Бактерії?..» Він зняв колбу з полиці, збавтнув. Яка необереж-

ність! На руку бризнуло кілька крапель, і... вона враз заіскрилася голубими цятками. Том злякано струснув краплини, обернувся й зустрів пильний погляд Рамеса.

— Що ви там робите? — спитав маленький асистент. — Ідіть-но сюди. Зараз допоможете винести ванну.

Том підійшов ближче. Оце так так! Що тут відбувається?

У басейні ворухилося щось темне, важке. Раз у раз чулися звідти загадкові звуки й летіли бризки. А на столі, у спеціальній ванні, Том побачив невеликого дельфіна.

Відігнувши плавець тварини, доктор Дюран щось притискав до її спini. Гостро блиснув скальпель.

— Шви!.. — І над дельфіном схилився Рамес.

Потім у залі вимкнули світло, і Том побачив на спині дельфіна світну голуу пляму. Це було красиво і трохи страшно.

Світло увімкнули знову.

— В акваріум! — наказав Дюран, і Том разом з іншими почав знімати ванну зі стола.

Доктор Дюран обвів присутніх схвильованим поглядом. На його сухому рухливому обличчі проступив рум'янець.

— Я вірю... трансплантація пройшла успішно. І нехай наш первенець носить ім'я — Голубий дельфін. Він перший піде в океан з нашою міткою... А наступного разу... Наступного разу ми спробуємо підсадити бактерії, чисту культуру.

Він мрійливо посміхнувся.

— Та головне — риби, великі, зграєві. Мічені живим світлом, вони розкриють свої таємничі шляхи в океані, полегшать вивчення міграцій. А промисел, розвідка?.. Втім, не будемо загадувати наперед. Сьогодні наше завдання — експеримент.

* * *

Багаття згасало. Джексон приніс трохи галуззя й підкинув у вогонь.

— Може, хочете чогось поїсти? — запропонував він.

— Ні, ми слухаємо, — відповів професор Куртад.

І Том продовжував говорити:

— Якось на станції з'явився чоловік у військовій формі. Він приїхав до Дюрана. Я випадково почув дещо з їхньої розмови, зовсім небагато. Військовий казав щось про трасуючі торпеди, підводників, живу сигналізацію. Але доктор лише відповідав стомлено:

— Не знаю... Не думаю... Навіщо?..

Незабаром військовий поїхав. З обличчя його було видно, що розмовою він не задоволений. Він навіть кинув сердито:

— Дивіться, шкодуватимете...

І знов потяглися дні за днями. В лабораторії ставили все нові й нові досліді. Були, звісно, й невдачі, але в цілому справа посувалася.

Отоді до мене й підкралась біда.

Коли Рамес запросив мене до свого кабінету, я, звичайно, не підозрював його в якихось злих намірах. Навпаки, він був дуже чемний зі мною, весь час посміхався. Тільки очі його мені не сподобались — вони так і бігали.

— Я певен, Том, ми станемо друзями, — мовив він, добуваючи пляшку ямайського рому. — Хочете сигару?

Він, мабуть, знав мою слабкість. Щодо спиртного...

Пам'ятаю, після третьої чи четвертої чарки мені здалося дивним те, що говорив Рамес.

— Том... — казав він, — ви будете багатю, дуже багатю людиню. Гроші, власний автомобіль, жінки... Ваші портрети не сходитимуть з афіш і газетних шпальт. Про це вже я подбаю. Повірте мені...

Здавалось, я провалююся в якусь глибоку м'яку яму.

— Міцний... Який міцний ром... — пробурмотів я зніяковіло. У мене злипалися повіки.

Потім, уже забувшись, я відчув раптом біль у руці. Гострий і короткий, наче укусу гадюки. Я хотів підвестися, припинити те, що робили зі мною, та не міг навіть язиком ворухнути. В ромі було снотворне...

Я прийшов до пам'яті від голосу доктора Дюрана.

— Це підло!.. — гнівно говорив він. — Як ви могли додуматись?.. Після того, що сталося, вам, мабуть, найкраще піти зі станції...

Рука в мене була забинтована майже до плеча й тупо нила. У голові паморочилося. Мене відвели в мою кімнату, і я знову заснув. А коли прокинувся вже остаточно, першою думкою було — рука! Я квапливо розмотав її, підніс до лампи. Кілька розтинів на шкірі, вправні тонкі шви... Рука набрякла й була уся в якихось сірих цятках. Наче мені підмінили шкіру.

Стурбований, я вийшов з будинку. Вже смерклося. Я глянув на свою руку — вона зловісно світилася, наче всю її вимазали фосфором.

І тут я зрозумів, що став жертвою жорстокого досліду.

Не знаю, як і чому, передо мною зненацька виник Рамес.

— Що ви зі мною зробили? — спитав я тихо.

Він підвів кволу ручку:

— Геть з дороги, чорна потворо!..

І тоді я вдарив його. Щосили. У скроню. Рамес упав, навіть не зойкнувши. Я схилився над ним. Він не дихав...

Минуло вже сім років, та я й досі не знаю, залишився він живим чи помер. Пам'ятаю лише, коли я побачив його нерухоме тіло, мені стало страшно. Я вбив людину!

Тікати... Негайно тікати! Страх погнав мене до берега. Там, коло причалу, погойдувалася шлюпка. Озираючись, мов зацькований вовк, я від'язав її, приволік весла.

Та було ще одне почуття, котре не давало мені спокою. Ненависть! Сліпа ненависть до цих людей та їх дослідів. Ненависть маленької, незаслужено скривдженої людини.

До крові збиваючи руки, надриваючись, я відсунув кілька верхніх щитів акваріума. Бранцям лагуни відкрилась путь в океан...

І коли я був уже далеко від берега, повз шлюпку промчав Голубий дельфін. Кілька разів спалахнув над хвилями таємничий вогник і зник у пучині.

Що було далі, я пам'ятаю погано. Я був як у маренні й гарячково веслував, сам не знаючи, куди й навіщо пливу.

Потім знявся вітер. Він щохвилини дужчав. Хвилі так і шаленіли навколо. Зовсім знесилений, я кинув весла й ліг на дно шлюпки. Мені було байдуже, що зі мною станеться. А вітер свистів і свистів над головою, шпурляючи шлюпку, мов тріску. Я забувся в якомусь химерному сні...

Та, мабуть, небо зглянулося. Вранці човен прибило до острова. Шторм ущух, наче його й не було. Якись незнайомі люди перенесли мене в хатину, напоїли чимось гарячим. Вони ні про що не запитували, тільки дивились на мене мовчки, співчутливо...

Так я й залишився на цьому острові. Назавжди... Згодом я дізнався, що тут живе всього кілька чоловік. Земля на острові скудна. До того ж, в останні роки розплодилися змії — жарарака!.. І люди залишають острів.

А я... я живу. Інколи я виходжу на берег і дивлюсь в океан. Довго. Просто так... Мені хочеться побачити там Голубого дельфіна. Адже ми з ним майже брати. Та де він, голубий вогник?..

Минають роки, і я, мабуть, ніколи вже його не побачу.

* * *

Наступного дня, надвечір, «Марі» підіймала паруси. Прощаючись із Томом Джексоном, професор Куртад запропонував йому місце на шхуні.

Та старий негр похитав головою:

— Ні... Я звідси нікуди не поїду. Навіщо? Мені тут спокійно. І потім... — На обличчі його заясніла соромлива посмішка. — За отим горбом живе мій великий друг — маленький П'єро. Я обіцяв йому вирізати з кори човник. Тепер я зроблю іграшкову шхуну... таку, як ваша.

«Марі» знялася з якоря. І, поки острів не зник у сутінках, зі шхуни бачили самотню, непорушну постать. Потім біля самого обрію ніби спалахнула й згасла зірочка. А може, то тільки здалося?